

EXTRACTES DOCUMENTALS PER A LA HISTÒRIA DE BELLPUIG I LA SEVA BARONIA (1338-1938)

per Joan Yeguas i Gassó

A continuació oferim extractes documentals de fets dispersos vinculats a la història de Bellpuig entre els segles XIV i XX, la majoria dels quals són inèdits i els hem anat recollint en l'entretenguda tasca de recerca en arxius o a través de la xarxa telemàtica.

1338, 2 de febrer

Carta del rei Pere III el Cerimoniós a la Cúria i el Veguer de Lleida i Pallars, sobre l'obtenció d'un termini en el pagament de certs violaris a què estaven obligats els vassals de Ramon d'Anglesola, senyor de Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Cancelleria, Cartes reials, Pere III [IV], núm. 0564.

1440, 10 de juliol

Carta del rei Pere III el Cerimoniós a tots els oficials reials, en la qual exi-meix els jueus residents a Bellpuig i Sant Martí prop de Maldà, llocs propietat de Beatriu d'Anglesola, del compliment de cert ban que els obligava a tornar als llocs de patrimoni reial.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Cancelleria, Cartes reials, Pere III [IV], núm. 1562

1342, 20 de novembre

Carta del rei Pere III el Cerimoniós al Comanador de Montsó i al Batlle de Lleida, en la qual mana restituir a Isaac Sallipapa, jueu de Bellpuig, les cases que li havien ocupat a Montsó, sota el pretext de no residir en aquestes.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Cancelleria, Cartes reials, Pere III [IV], núm. 2040.

1395, 26 de març

Trasllat de la sentència del plet seguit per Ramon d'Anglesola, senyor de Bellpuig i veí de la vila de Tàrrega (sic), i els síndics i procuradors de dita vila, contra els propietaris de les terres del castell del Mor.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Corvera, sig. Corvera, CP. 341, D.12.

1414, 22 de març

Esment de la vila de "*Bellpuig d'Anglesola*".

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Gran Priorat de Catalunya de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, Armari 7. Esplugu Calba, carpeta 26, núm. 40.

1457, 20 de novembre

Testament de Ramon de Cardona, senyor de la baronia de Bellpuig; segons una còpia realitzada el 1476.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Toca, sig. Toca, CP.397, D.20.

1467, 20 de novembre

Testament d'Antoni Ramon Folch de Cardona, senyor de Bellpuig.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Toca, sig. Toca, CP.397, D.5.

1470, 7 de febrer

Sentència del plet entre Hug de Cardona, d'una part, i Castellana i els fills tinguts d'Antoni de Cardona, d'altra part, sobre els límits de la baronia de Bellpuig establerts per Ramon de Cardona.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Generalitat, Sèrie V, V-235, 485.

1478 (aproximadament)

Procés criminal seguit contra Bernat Paybí, veí de Golmès, per l'intent d'usurpació de la fortalesa (sic) de Linyola, propietat de Castellana de Cardona i el seu fill Ramon, senyor de la baronia de Bellpuig i lloc (sic) de Linyola.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Duques de Baena, sig. Baena, C.144, D.92.

1521 i 1525

Capbreus de Bellpuig realitzats per Jaume Honorat, notari d'Igualada. Amb índex.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Fons notarial d'Igualada i districte, sig. IG-1004(2).

1527, 18 de desembre

Antoni Biscarri, batlle de Castellnou de Seana en nom del baró de Bellpuig, jura el càrrec davant 27 testimonis convocats a la carnisseria del poble.

Arxiu Històric Comarcal de Cervera, Francesc Ponces, *Manual 1527-1529*.

1529, 5 de juliol

Jaume Fernández, cavaller domiciliat a la ciutat de València i procurador general de la Baronia de Bellpuig, i Joan Fluvià, pagès i jurat de la vila de Bellpuig, venen a Miquel Cerveró, habitant de Lleida, un terreny de la vila de Bellpuig. Jaume Fernández actua com a procurador del senyor de Bellpuig, segons instrument públic fet a Nàpols el 22 de març de 1522 davant el notari "*Anellum Jordanus*".

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Antoni Anglès, sig. 272/014, *Esborrany 1529*, s. f..

1533, 19 març

Diferents documents signats a la vila de "*Belpuche*" o "*Vèlpuche*" sobre assumptes relacionats amb afers americans de la corona. Com a exemple d'un, del qual dono signatura, es féu una provisió al "*licenciado Marroquín*", bisbe de Guatemala, o a Pedro de Alvarado, governador de la dita província, per a fer la guerra als indis rebels i fer-los esclaus.

Archivo General de Indias (Sevilla), Audiencia de Guatemala, sig. Guatemala, 393, L.1, fol. 86v.-87v..

1535 (aproximadament)

Homenatge dels jurats de la vila de Palamós a Antoni de Cardona, tutor de Ferran de Cardona, duc de Somma i almirall del regne de Nàpols.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Astorga, sig. Astorga, C.7, D.30.

1539, 3 de juny

Beatriu Fernández de Córdoba i Figueroa, filla de Luis i Elvira, ducs de Sessa i comtes de Cabra, signa una escriptura de renúncia a Baena (Còrdova), en la qual cedeix i traspassa tots els seus béns i herències a favor del seu germà Gonzalo, duc de Baena, perquè siguin utilitzats en el pagament del dot a l'almirall [Ferran de Cardona, baró de Bellpuig] amb qui havia sigut concertat el seu matrimoni.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Duques de Baena, sig. Baena, CP.320, D.16.

1548 (aproximadament)

Relació de deutes dels estats de Bellpuig i Linyola.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Astorga, sig. Astorga, C.7, D.6.

1553, 17 maig

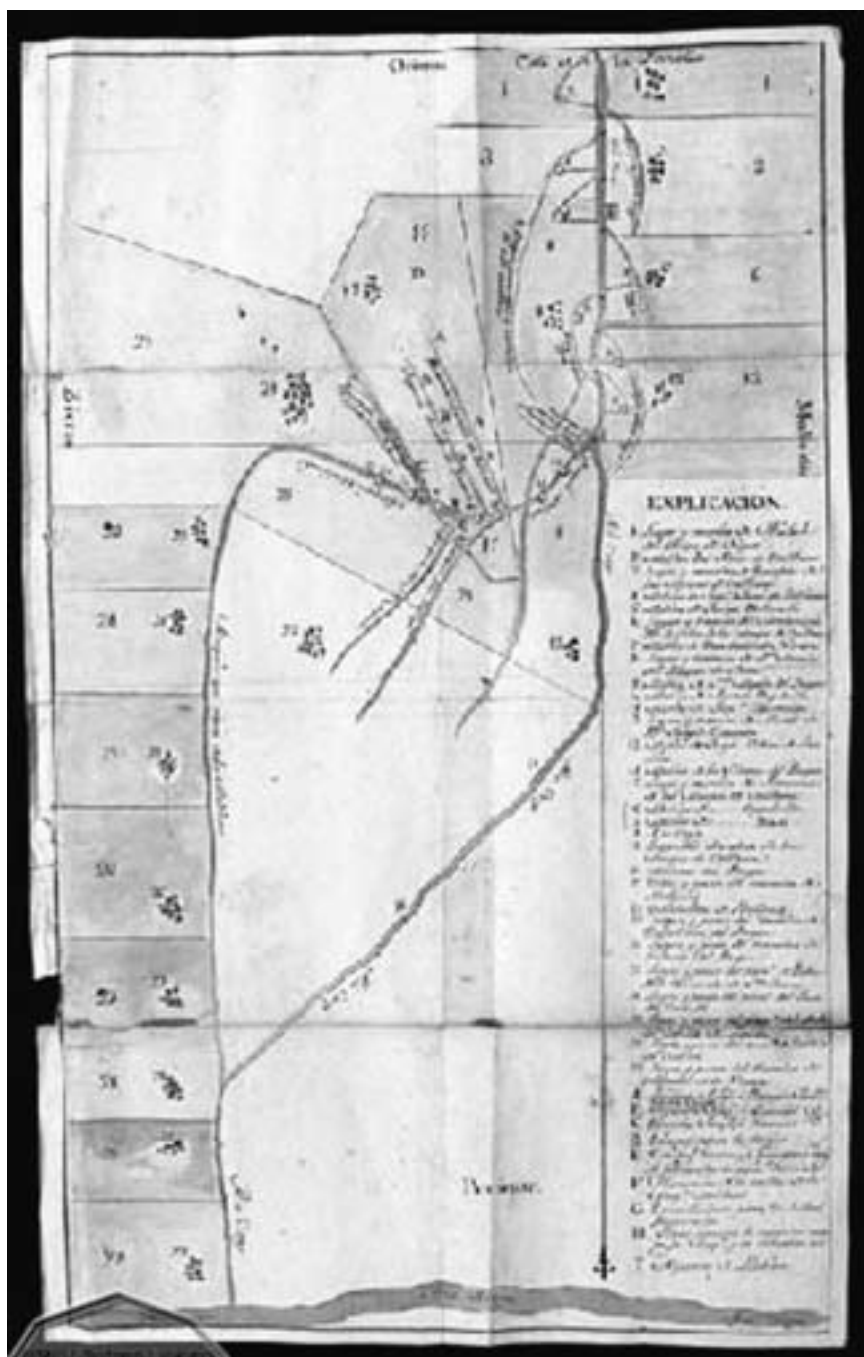
Carta del llicenciat García, abat de la O (Saragossa) al príncep Felip (futur Felip II) sobre les escriptures relatives al marquesat de Torremaggiore, a Nàpols, que el duc de Sessa cercava en els arxius d'Aragó, en registres i arques dels hereus d'alguns secretaris antics, i especifica on: “*en Barcelona en casa de Raphel Joan [notari], y del señor Comalonga, y en Montblanc en casa de Pedro de Mediona, y en Lérida en casa de Buygas, y en Àger en casa de Gabriel Moliner*”.

Archivo Valencia de Don Juan (Madrid), Envío 10, caja 17, sense foliar.

1571, 31 d'agost

Instrument notarial signat per Andreu Fuster, pagès de la villa de “*Pulcripodii sive Bellpuig de Anglasola diocesi vicensis*”.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Pere Talavera, 359/20, *Manual* 1571.

Plànol signat per Miquel Alavau (Vegeu extracte de l'any 1771).

1574

Sol·licitud de Francesc Guiu per fer un canal, agafant aigua del riu Segre, per regar l'Urgell.

Archivo Valencia de Don Juan (Madrid), *Informe 11*.

1578, 5 de juny

Antoni de Cardona i Anglesola, juntament amb Andreu Sacosta, actuen de procuradors dels comuns de Bellpuig i Linyola en la creació d'un censal de 300 lliures a favor de Jaume Joan Janer, ciutadà honrat de Barcelona, amb una renda anual de 300 sous.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Fons Marquès de Monistrol, Diversos, Pergamins, núm. 1151.

1583

Plet entre el síndic de la universitat de Bellpuig i fra Adrià Maimó, comanador de Barbens.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Gran Priorat de Catalunya de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, ORM Gran Priorat, núm. 184.

1586

Memorial d'alguns monestirs que demanen almoina de blat i civada que va restar a Barcelona i Tarragona. Els monestirs són: el del Carne, de la Mercè i els carmelites descalços de Barcelona, el de sant Francesc de Castelló d'Empúries, el de sant Francesc de Perpinyà, el de Jesús de Bellpuig, el de la Santíssima Trinitat de sant Francesc, el col·legi de la Companyia de Jesús i l'hospital de Tarragona, el col·legi de la Companyia de Jesús de Girona, el de les monges de sant Pere i la casa de les penedides de Barcelona, el de santa Clara de monges descalces de Castelló d'Empúries i el de monges de sant Francesc de Lleida.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Consell d'Aragó, lligall 262, núm. 63.

1591, 10 de setembre

Els procuradors de Bellpuig, Castellnou de Seana, Vilanova de Bellpuig, Golmés, Linyola i Maldà creen un censal de 500 lliures de capital a favor d'Esteve Janer, notari de Barcelona, amb una pensió anual de 500 sous. Signat davant el notari barceloní Antoni Batlle.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Fons Marquès de Monistrol, Diversos, Pergamins, núm. 1193.

1591-1598

Cartes dels cardenals Marco Antonio Colonna, Sfondrato i Gesualdo al duc de Sessa, ambaixador a Roma.

Archivo Valencia de Don Juan (Madrid), Envío 9, caja 16, fol. 424-518.

1594 i 1607

Citació del fiscal contra el duc de Sessa pel reconeixement del castell del Mor.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Patrimoni, BGC, Processos, 1594, núm. 1, C i K.

1596, 20 de juliol

Antoni Riera, mercader i ciutadà de Barcelona, actuant en nom d'Onofre Boxadors, també mercader barceloní, compra uns censals realitzats a diversos viles, entre les quals Bellpuig, a Anna Janer, vídua de Jaume Joan Janer, ciutadà honrat de Barcelona (vegeu 5 de juny de 1578 i 10 de setembre de 1591).

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Fons Marquès de Monistrol, Diversos, Pergamins, núm. 1220.

1598

Detallada visita a l'església parroquial de Bellpuig, sota l'advocació de Santa Maria i Sant Nicolau, amb esment de casulles, orfebreria dels altars, sagristia, capella del castell ducal, altar de sant Miquel i de la Passió. El document també inclou les sentències de les visites fetes fins el 1622.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, Ramon Vilana Perlas, 1672-1673, sig. 716/24, fol. 617-622v.

1599, 2 de juny

Consell sobre l'existència d'algunes (sic) seques a Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Consell d'Aragó, lligall 264, núm. 21.

1616 (aproximadament)

Memorial del sumari portat per Pere Reguer, senyor de Vilagrassa, contra el duc de Sessa sobre la jurisdicció del Mor.

Universitat de Barcelona (Reserva), sig. XVII-4900-77.

1618, 19 de desembre

Consulta sobre la llicència que Lluís Fernández de Córdoba, duc de Sessa, havia demanat per vendre el terme feudal del Mor dins les baronies de Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Consell d'Aragó, lligal 271, núm. 85.

1619, 19 novembre

Sentència contra Anna Fernández de Córdoba i Folch de Cardona, marquesa d'Ardales, portada per l'advocat Joan Ribera, sobre el dret de possessió d'unes terres a Sant Martí prop de Maldà, Vilanova de Bellpuig i Linyola.

Universitat de Barcelona (Reserva), sig. XVII-4900-21.

1620

Esriptura sobre el forn i la carnisseria feta entre el fiscal i la universitat de Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Patrimoni, BGC, Processos, 1620, núm. 3 A.

1620 (aproximadament)

Expoli de la jurisdicció del Mor. Causa feta pel duc de Sessa contra Pere Reguer, senyor de Vilagrassa. Apareix l'advocat Joan Ribera.

Universitat de Barcelona (Reserva), sig. XVII-4900-72.

1639

Comptes de càrrec corresponents a l'administració de la baronia de Bellpuig i Linyola.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Astorga, sig. Astorga, C.7, D.10.

1645-1648

Procés de Maria de Boxadors i Blanes, vídua de Francesc de Boxadors, contra les universitats de Bellpuig i Linyola (vegeu 5 de juny de 1578, 10 de setembre de 1591, 20 de juliol de 1596).

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Audiència, Plets civils, núm. 15092.

1659, 23 de maig

Testament d'Antoni III Fernández de Córdoba, duc de Sessa i baró de Bellpuig. Declara que feia poc que havia mort la seva muller, el 24 de gener del mateix 1659, i s'havia enterrat al panteó familiar de l'església madrilenya del col·legi de la Encarnación; llavors ell volia ser enterrat a Baena. Amb ell, s'havien d'emportar els ossos del seus pares, Lluís II Fernández de Córdoba i Mariana de Rojas, llavors enterrats al panteó de Madrid. Cap referència a la vila de Bellpuig.

Archivo Histórico de Protocolos de Madrid, Francisco Suárez y Rivera, *Manual 1659* (marzo-agosto), sig. 6.282, fol. 193r.-200v..

1668

Comptes de la germandat de Sant Isidre, de la vila de Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Audiència, sig. Plets civils, vol. 6453.

1685-1723

Procès seguit per Pere Boldú, daurador de Bellpuig, Agustí Vives, argenter de Barcelona, i Miquel Vives, passamaner de Manresa, contra Jaume Riu i Garriga, doctor en medicina, la seva muller Anna, i Carles Riu i Rovira, doctor en drets.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Audiència de Catalunya, sig. Plets Civils, núm. 13775.

1687

Recaptació a Bellpuig del dret de la bolla, sobre el valor dels teixits de llana.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Generalitat, Volumes, sèrie D, 69/1717.

1692

Enquesta sobre l'atemptat (sic) comès pels habitants de Bellpuig contra els de Belianes.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Gran Priorat de Catalunya de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, ORM Gran Priorat, núm. 182.

1692-1695

Capbreuació de Bellpuig i lloc de la seva jurisdicció, propietat del duc de Sessa i almirall de Nàpols, Fèlix Fernández de Córdoba.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Astorga, sig. Astorga, C.7, D.2.

1694

Germandat de Sant Roc i Sant Sebastià, de la vila de Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Audiència, sig. Plets civils, vol. 6001.

1700 (aproximadament)

Capbreuació de Bellpuig i altres llocs de la jurisdicció propietat del duc de Sessa, Fèlix Fernández de Córdoba.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Marqueses de Astorga, sig. Astorga, C.7, D.2.

1701-1707

Segrestament de la Baronia de Bellpuig al duc de Sessa.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Patrimoni, Mestre Racional, Volums, Sèrie general, núm. 2711.

1709, 13 de juny

Testament de Fèlix Fernández de Córdoba, duc de Sessa, baró de Bellpuig, Linyola, Utxafava, Montperler, El Mor, Bellestar, Almassó, La Sinoga i la Cendrosa. Vol ser enterrat a la capella de Nostra Senyora del Bon Consell al col·legi imperial de la companyia de Jesús, on hi ha enterrada la seva segona muller, Margarita de Aragón y Venavides, filla dels ducs de Cardona i Segorb. Fa una almoïna per a la festa de sant Aleix al convent franciscà de Bellpuig. Declara haver-se casat en primeres núpcies amb Francisca Fernández de Córdoba y Zapata, amb qui només va tenir una filla, anomenada també Francisca; de la segona muller, va tenir: Francesc Xavier, Maria (marquesa de Jamaica), Bonaventura Manuel (duc d'Atrico), Diego Pascual (abat de Rute), Isabel Ana (religiosa del convent madrileny de la Encarnación), Mariana (soltera), dos que van morir de petits (José i Teresa).

Archivo Histórico de Protocolos de Madrid, Domingo Antonio Garrido, *Manual 1709-1711*, sig. 12.966, fol. 67r.-72r..

1718

Sobre un censal creat en el benefici de sant Roc, fundat a Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Reial Patrimoni, BGC, *Processos*, 1718, núm. 6 AF.

1731 (aproximadament)

Pablo MONTERO van COMPOSTELA, *Pausible regocijo, festivo epitalamio, que a las felices bodas entre Francisco Fernández de Córdoba y Teresa Guzmán y Guevara Enríquez, hija de los marqueses de Montealegre y Quintana*, Madrid.

Biblioteca de Catalunya (Barcelona).

1754-1762

Alegació fiscal del procés de fe seguit en el tribunal de la Inquisició de Saragossa, contra Baltasar de Tàpies, natural de Bellpuig i veí de Lleida, per proposicions.

Archivo Histórico Nacional de Madrid, Consejo de Inquisición, sig. Inquisición, 3732, Exp. 476.

1761, 31 d'agost

Testament de Bonaventura Osorio de Moscoso, fill de “Dn. Ventura Osorio de Mososo y Dª Ventura Fernández de Córdoba”. També esmenta la seva muller, Maria de la Concepción Guzmán, la seva germanastra, i el fill comú dels dos, sembla que únic, dit Vicente. Al seu padastre, José de Guzmán Vélez Ladrón de Guevara, li parla com de “padre”; d'aquesta manera, el seu cunyat Diego, el trobem com “hermano”, i la mare del seu padastre com “abuela”.

Archivo Histórico de Protocolos de Madrid, Gaspar Feliciano García, *Manual 1761*, sig. Rot. Micr. 322.

1763, 17 d'agost

Testament de “Doña Bentura Fernández de Córdoba... hija legitima de... Francisco Fernández de Córdoba... y Theresa Fernández de Córdoba”. Esmenta els seus dos marits, Buenventura Osorio de Moscoso i José de Guzmán Vélez Ladrón de Guevara. I nomena successor el seu únic fill, producte del primer matrimoni, “Don Ventura Osorio de Moscoso”.

Archivo Histórico de Protocolos de Madrid, Gaspar Feliciano García, *Manual 1763-1764*, sig. Rot. Micr. 322.

1771

Plànol d'una part del riu Corb, entre els termes de Nalec i Vilanova de la Barca, amb la cèquia colindant i les seves ramificacions en els termes de Bellpuig i Preixana, objecte de litigi, per l'ús de l'aigua, entre els veïns del lloc de Preixana i el duc de Sessa. Amb explicacions, referències numèriques i alfabètiques dels propietaris dels molins. Acompanyat d'una relació, datada el 28 de maig de 1771,

i signada per Miquel Alavau, procurador de diversos veïns del lloc de Preixana en el plet.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Mapes i plànols, MP-577 (procedent de: Reial Audiència, Plets civils, núm. 7.017, fol. 130).

1773

Plànol on es demostra que una cèquia per a ús molinar tenia el seu origen en el riu Corb, en els termes de Sant Martí prop de Maldà, Preixana i Bellpuig. Acompanyada d'una relació, datada el 16 de febrer de 1773, signada per Francesc Renart, tercer expert nomenat d'ofici en un plet seguit pels veïns del lloc de Preixana contra el duc de Sessa per l'ús de les aigües.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Mapes i plànols, MP-576 (procedent: Reial Audiència, Plets civils, núm. 7.017, fol. 114-115).

1790

Expedient de proves del cavaller de l'orde de Carles III, Joan Baptista de Tàpies i Llegat Casanovas i Salinas, natural de Bellpuig, diputat en qualitat de procurador de la ciutat de Lleida, amb vot a Corts per a la jura del príncep d'Astúries don Fernando [futur Fernando VII].

Archivo Histórico Nacional de Madrid, Secretaría de las Órdenes Civiles, sig. Estado-Carlos III, exp.420 [consultable sencer a internet].

1847-1850

Sobre fortificacions a Bellpuig.

Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), Diversos, Comandancia de ingenieros, núm. 513-1944.

1884-1918

La comunitat de preveres beneficiats de Bellpuig sol·licita indemnització pels seus béns desamortitzats.

Archivo Histórico Nacional de Madrid, Ministerio de Hacienda, Indemnización a presbíteros de Bellpuig (Lérida), sig. FC-Mº Hacienda, 582, Exp.3.

1900 (aproximadament)

Dibuixos, fotografies, impresos, dades i correspondència de Bellpuig.

Sección Nobleza del Archivo Histórico Nacional (Toledo), Archivo de los Condes de Peñalver, sig. Peñalver, C.3, D.256-258.

1925, 9 de novembre

Reial carta de successió que atorga el títol de baró de Bellpuig, reclamat el 1923, a Antonio de Bustos y Ruiz de Arana. Aquest era l'onzè fill d'Alfonso de Bustos y Bustos, marquès de Corvera, casat el 18 de juny de 1882 amb Maria Isabel Ruiz de Arana y Osorio de Moscoso (filla de José Maria Ruiz de Arana y Saavedra i María Rosalía Osorio de Moscoso y Carvajal, duquessa de Baena i filla dels comtes d'Altamira, que apareix documentada en relació amb el mausoleu el 1924). Antonio es va casar dues vegades: la primera amb Amelia de Zulueta y Echevarría, i la segona amb una neboda anomenada Matilde de Bustos y Campero, amb qui va tenir un fill, Alfonso Bustos y Bustos (actual baró de Bellpuig des del 29 de setembre de 1990). Aquest Alfonso es va casar amb Maria Ignacia Pardo-Manuel de Villena y Berthelemy, amb qui va tenir quatre fills: Alfonso de Bustos y Pardo-Manuel de Villena (casat el 1998 amb Concepción de Fuentes Corripio), Xavier, Iñigo i Yolanda.

1936-1938

Relacions, actes i sol·licituds d'adjudicació de béns incautats pels ajuntaments, organitzacions polítiques, sindicals i altres entitats, així com reclamacions de particulars els béns dels quals han estat objecte d'incautació, expedient sobre determinació de responsabilitats i apropiació de béns de persones físiques i jurídiques dels següents municipis de la comarca de l'Urgell: Rocallaura, Sant Martí de Maldà, Tàrrega, Tornabous, Vallbona de les Monges, Verdú, Vilanova de Bellpuig i Vila-sana.

Archivo General de la Guerra Civil Española (Salamanca), Delegación Nacional de Servicios Documentales de la Presidencia del Gobierno, sig. PS-Barcelona Generalitat, 213, 2.